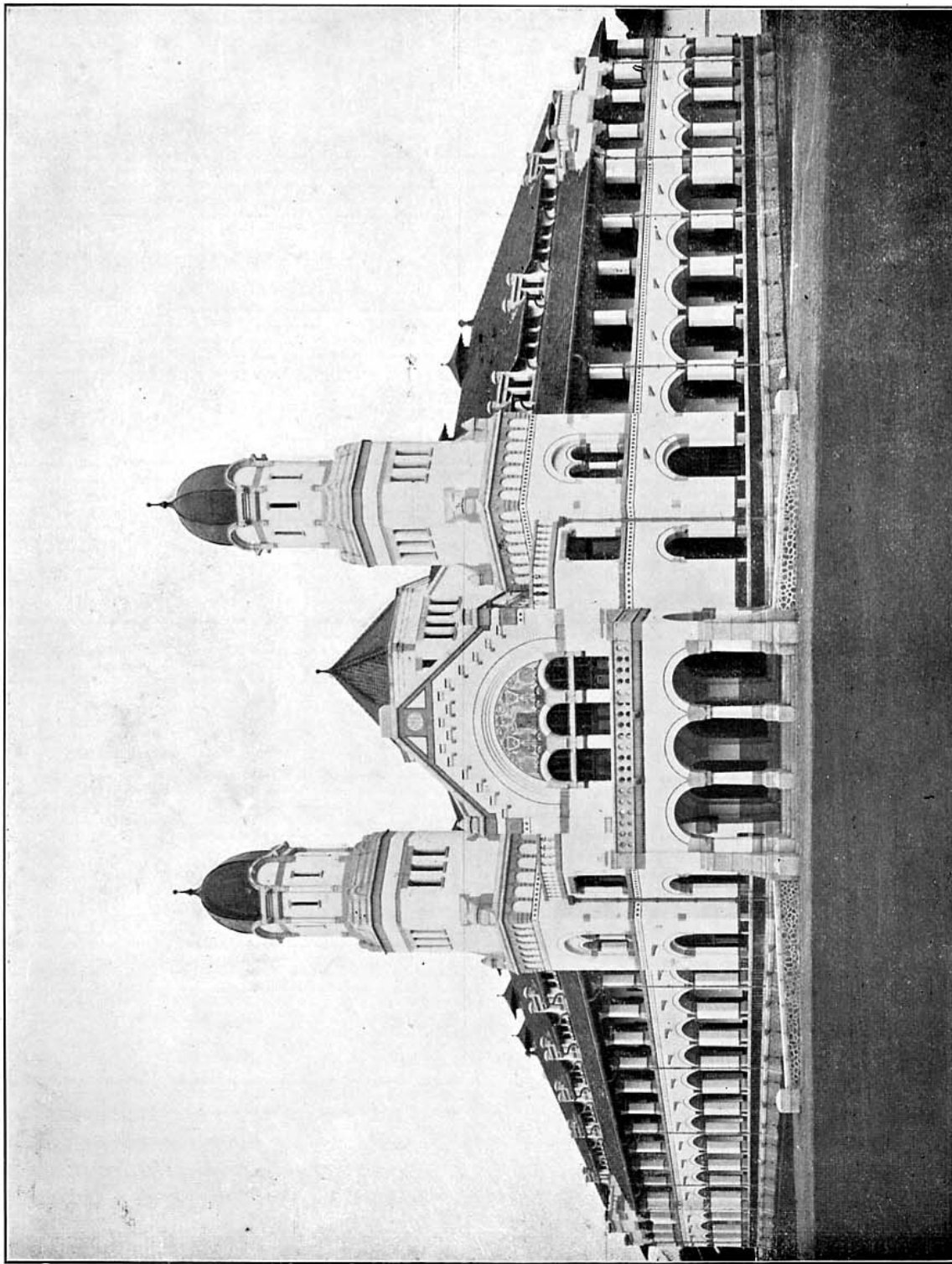
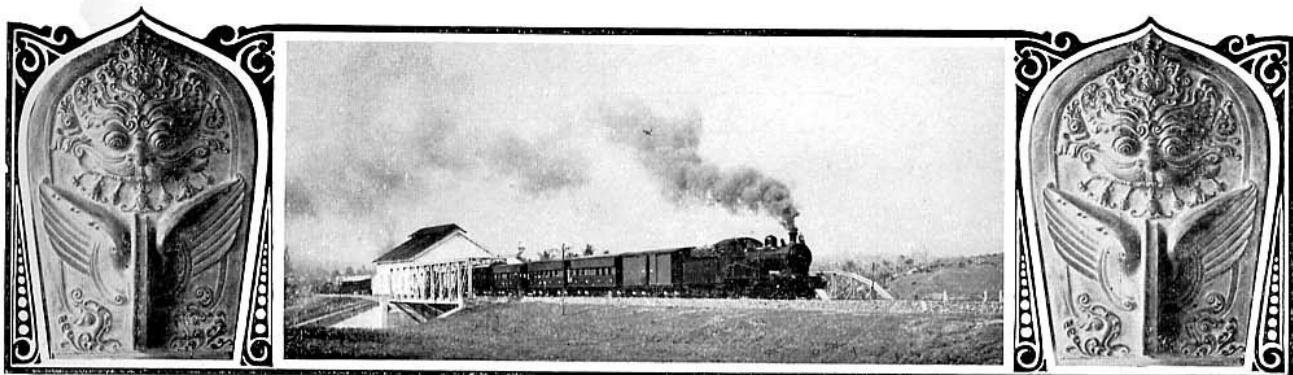

Afb. 1.

Administratiegebouw der Ned. Ind. Spoorweg-Maatschappij. Hoofdgebouw.

HET ADMINISTRATIEGEBOUW DER NEDERLANDSCH-INDISCHE SPOORWEG - MAATSCHAPPIJ TE SEMARANG.

Het is bekend dat de Ned.-Ind. Spoorweg-Maatschappij, wier nieuw Administratiegebouw te Semarang in het begin van Juli van 1907 in gebruik is genomen, en waarvan eenige afbeeldingen hierbij gaan, den eersten spoorweg op Java heeft aangelegd.

De eerste of stamlijn had ten doel de bloeiende Vorstenlanden Soerakarta (Solo) en Djokjakarta (Djokja) met hunne natuurlijke haven Semarang te verbinden.

Zoo is Semarang de zetel in Indië geworden en gebleven van de Maatschappij, die te 's-Gravenhage gevestigd is en waaraan geheel Indië zooveel te danken heeft, daar zij den stoot heeft gegeven tot de verbetering van het verkeerswezen in Indië.

Deze hoofdlijn Semarang—Vorstenlanden met haar zijtak Kedoeng Djatie—Willem I, thans samen lang 206 K.M., werd wat haar laatste baanvak Solo—Djokja betreft, op 10 Juni 1872, en, wat betreft den zijtak, op 21 Mei 1873 voor het algemeen verkeer opengesteld. Deze lijn is in Midden-Java gelegen.

Daarnaast werd bijna gelijktijdig in West-Java de 56 K.M. lange spoorweg Batavia—Buitenzorg aangelegd.

Waar nu in het Westen uitbreiding van de

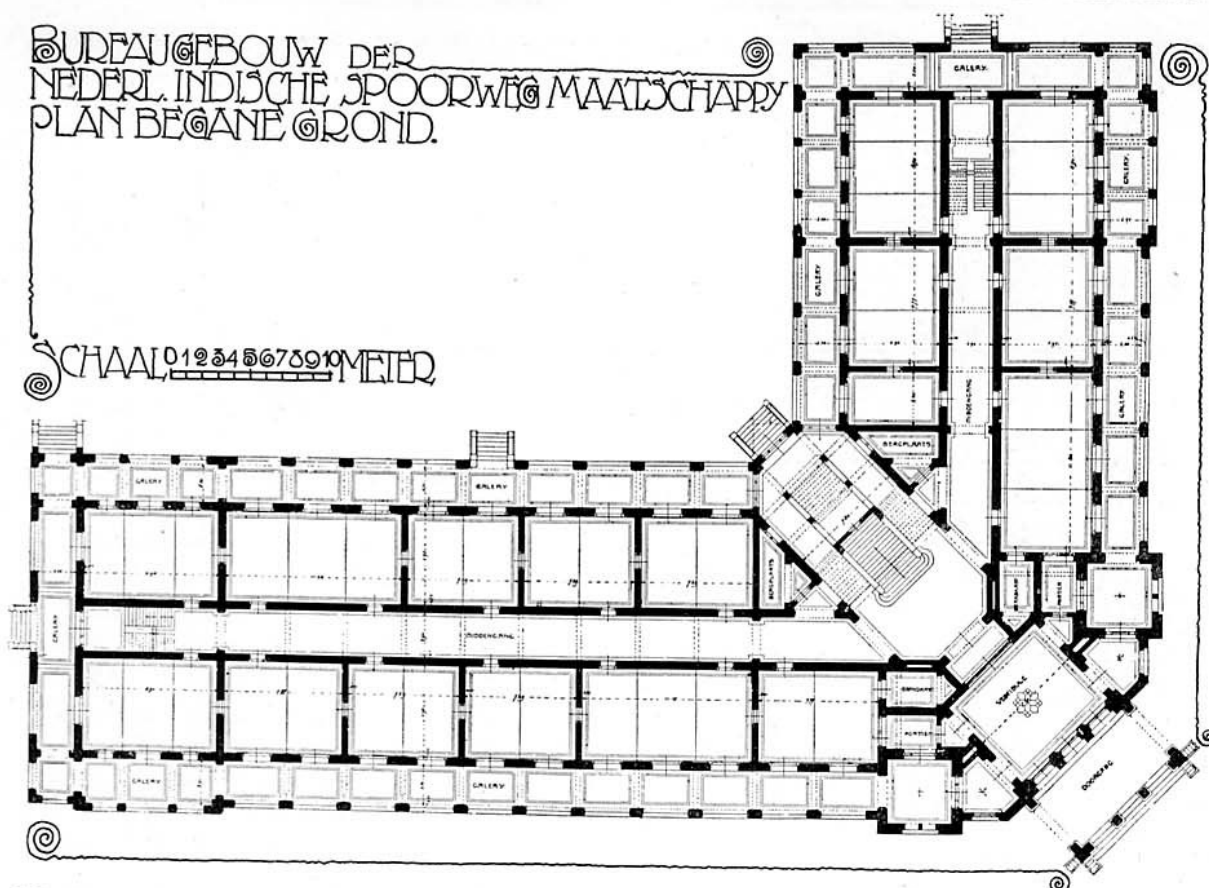
werkzaamheden der Maatschappij nagenoeg niet plaats had, wegens aanleg van de Westerlijnen door den Staat, is de lijn in Midden-Java sedert 1893 krachtig uitgebreid.

Allereerst met de lijn Djokja—Brossot, lang 25 K.M., en met de stoomtram Djokja—Willem I, lang III K.M., maar vervolgens door de groote uitbreiding naar het Oosten met den geheel op eigen baan aangelegden 245 K.M. langen stoomtramweg Goendih—Soerabaja.

Dat bij zulk een uitbreiding de administratie veel omvangrijker worden moest lag voor de hand, en waar in den aanvang mogelijk was bureaux in de daarvoor ingerichte lokaliteiten in het stationsgebouw te Semarang onder te brengen moesten telkens meer particuliere woningen tot bureaux worden ingericht, in afwachting dat verwezenlijking van het reeds lang opgevatte plan om op een, vooral uit een gezondheidsoogpunt geschikter terrein een centraal administratiegebouw van de Maatschappij te bouwen. Men meende dit te hebben gevonden in een stuk grond gelegen op den hoek van den grooten weg van Kendal en van den weg naar het voormalig Buskruit-etablisement, en de Directie in Nederland verzocht den heer P. du Rieu Fzn. te 's-Gravenhage daarvoor het Administratiegebouw te ontwerpen. Door het overlijden van den heer Du Rieu verviel echter die opdracht en nu stelde de Maatschappij zich in verbinding met Prof. Jacob F. Klinkhamer te Delft en den heer B. J. Ouëndag, architect te Amsterdam, en werd hun de opdracht gegeven

BUREAUGEBOUW DER
NEDERL. INDISCHE SPOORWEG MAATSCHAPPIJ
PLAN BEGANE GROND.

SCHAAL 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 METER

Afb. 3.

voor het ontwerpen van dit gebouw, met verzoek den bouw uit Nederland te leiden, door alle teekeningen te maken en alle uitzendingen te bezorgen.

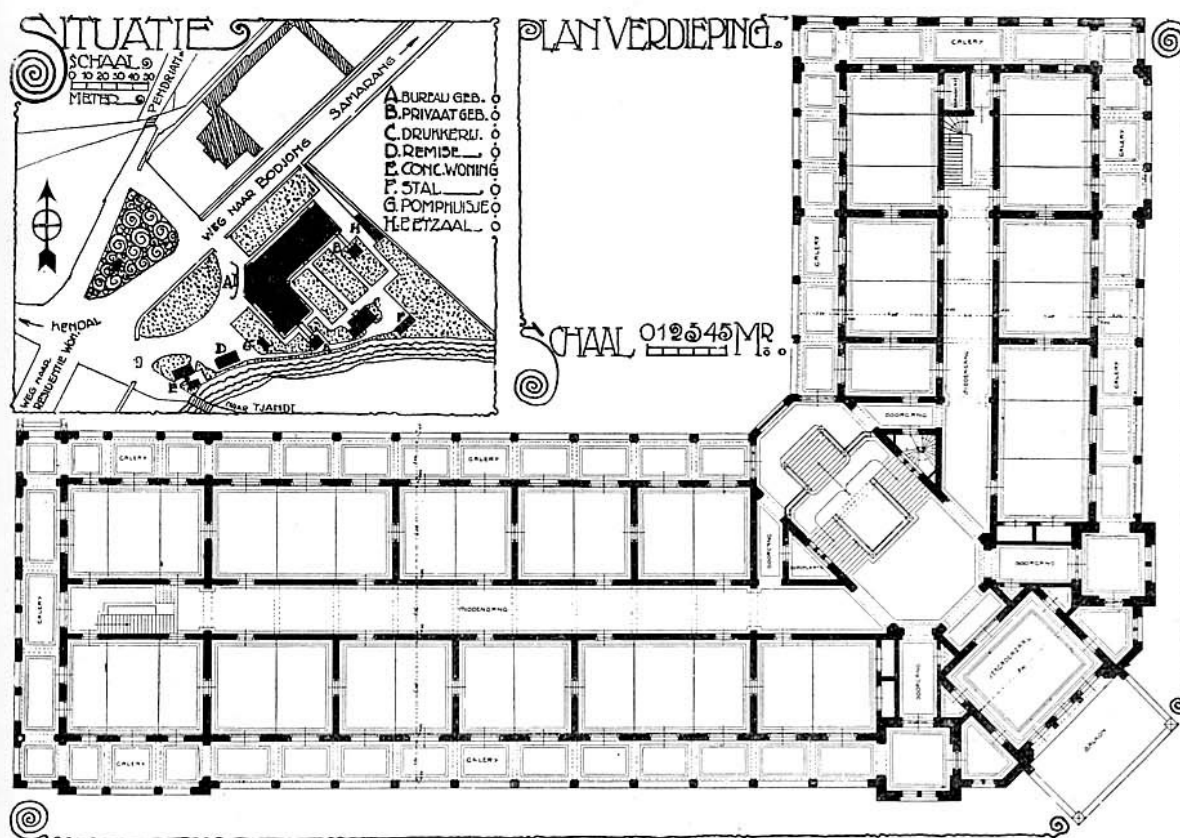
Aan het even bedoelde terrein bleken echter bezwaren te zijn verbonden, zoodat de voorkeur gegeven werd aan en spoedig de hand gelegd werd op het tegenwoordige terrein, gelegen waar de weg van Bodjong naar de stad, aan het voor de Residentiewoning gelegen plein, aanvangt.

Deze ligging doet het gebouw nog beter uitkomen dan op het eerstbedoelde grondstuk en is zeer gunstig te noemen, want door de ligging op een hoek is het gebouw als een architectonisch geheel als met één blik te omvatten en practisch biedt dit het voordeel aan, dat alle lokalen betrekkelijk dicht bij het centrum van

het gebouw zijn gelegen. Wat de aard van den bouwgrond betreft bevond men zich echter, zooals later zal blijken, in zeer ongunstige condities.

Zooals het plan van den beganen grond aan geeft (afb. 3) is de hoofdingang op den hoek en komt men uit het halfduister van de koele vestibule in de groote traphal, waar een monumentale trap naar de verdieping voert en het licht binnenvalt door de gebrandschilderde glazen, vervaardigd in het atelier van gebrand glas „t Prinsenhof van J. L. Schouten te Delft, die te Delft en 's-Gravenhage tentoongesteld, de algemeene aandacht hebben getrokken.

De bedoeling van de ontwerpers was om die entree met traphal een zekere architectonische wijding te geven, doch het overige van het gebouw degelijk, maar eenvoudig te houden.

Afb. 4.

Naar de berichten in Indische bladen te oordeelen schijnt dit volkomen te zijn geslaagd.

De groote traphal dient tevens als prise d'air, want al is het lichteffect groot, zoo is met het oog op de tropen de hoeveelheid invallend licht voor die groote ruimte toch gering en blijft de lucht daar koel, wat door een oordeelkundige ventilatie nog wordt bevorderd.

De communicatie in de beide vleugels geschiedt door voor- en achtergalerijen, zooals in Indië gebruikelijk is, maar tevens door een ruime binnengang, die direct in de traphal uitmondt en het gebouw koel houdt.

Ter weerszijden van die middengang zijn de bureau lokalen gelegen, die door ventilatie-opeeningen met die gang in verbinding staan.

Boven den ingang in het front is de Vergaderzaal vanwaar men een prachtig uitzicht

heeft op den weg naar Kendal. De beide vleugels van het gebouw omvatten een soort van binnenhof, zooals de situatietekening aangeeft, waartoe men toegang verkrijgt door arcaden, die tevens toegang geven tot de gebouwtjes B en B' bevattende de toiletten en privaten voor het kantoorpersoneel, die evenals bij de meeste Indische gebouwen afgezonderd moeten liggen.

Ten Zuiden wordt het erf begrensd door de kali, en de hof afgesloten door een gebouw C dat als drukkerij dienst doet en waaraan verbonden is een fietsenbergplaats en een machinekamer.

Uit de reservoirs, zoo hoog mogelijk in de torens opgesteld, wordt het geheele gebouwencomplex van water voorzien, dat uit een groote put opgezogen wordt en ruim 20 M. hoog opgeperst in de torenreservoirs.

Afb. 5.

Ontgraven van de fundeeringssput.

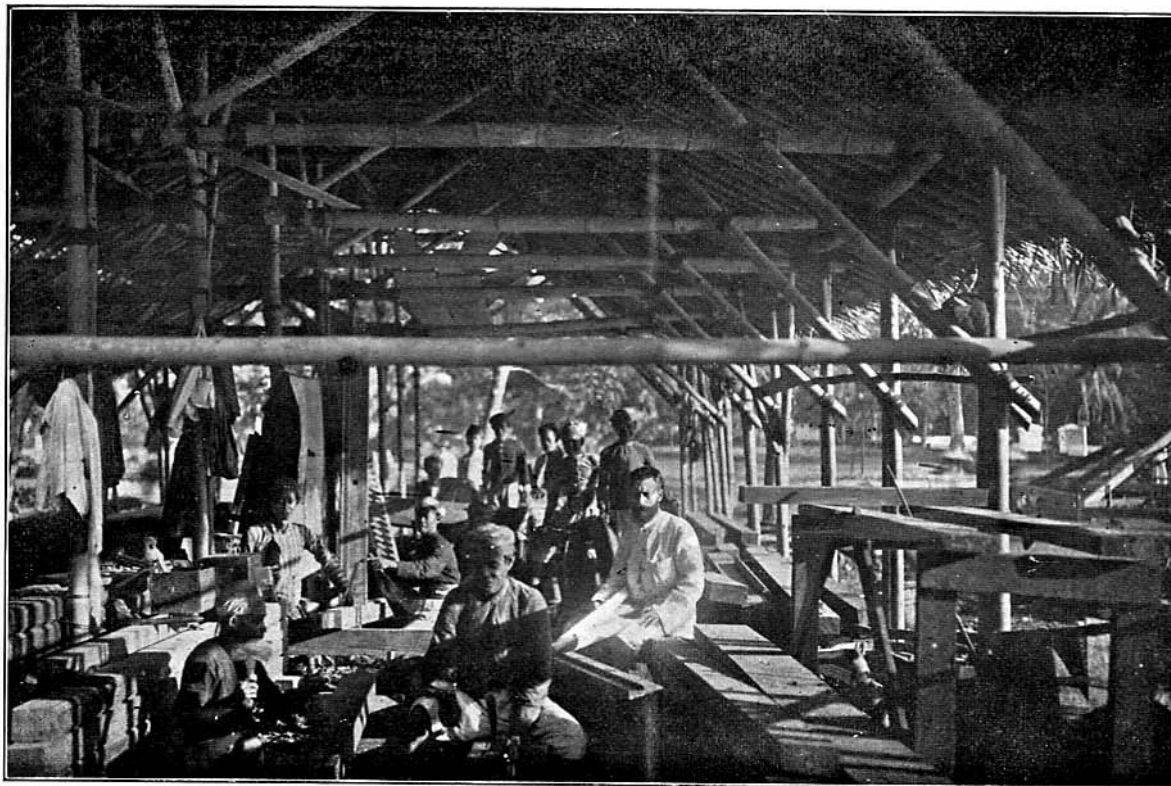
Bij het dak van het gebouw heeft het denkbeeld voorgestaan om een zoo eenvoudig mogelijke waterafvoer te verzekeren, met het oog op de geweldige tropische regens en daarbij de zolders, die archief en anderen dienstruimten moeten bevatten, koel te houden. Dit laatste gaf aanleiding tot het toepassen van een dubbel dak. Het dakvlak boven de galerijen gaat als het ware door als binnendak boven de kantoorlokalen, doch is, zoover het galerijdak is, slechts met pannen afgedekt. De ruimte tussen de beide afdekkingen boven de bureau-lokalen komt architectonisch tot uitdrukking door een rij met roosters gesloten openingen, slechts onderbroken door de vensters die de lokalen der zolders verlichten (afb. 1 en 7).

Ventilatoren op den nok versterken den luchtstroom in die tussenruimte, die echter zoo hoog gehouden is dat schoonhouden zeer goed mogelijk blijft.

De krachtige schaduwwerking van dit dakmotief, gevoegd bij de in de schaduw liggende omlopende galerijen, geven het gebouw een ongezocht Oostersch karakter, wat verhoogd wordt door de witte kleur der muurwerken, slechts verlevendigd door gehouwen steen (Fichtelgebirgs graniet) en de schaars toegepaste kleurige verglaasde baksteen.

Uitwendig teekent zich de traphal af door den koepelvormigen opbouw, waarin aan alle zijden smalle vensters de ventilatie geven.

Het boogveld boven het drielicht in het front

Afb. 6.

Timmermanswerkplaats.

is versierd met een decoratieve vulling van sectiel-aardewerk volgens het ontwerp van Mej. Henr. A. Koopman te Amsterdam en vervaardigd in de Delftsche plateelbakkerij van Joost Thoof en Labouchere. Deze boogvulling geeft, met het roode pannendak en het groene patina van de koperen torenhelmen, tegen het met glazuursteen versierde witte gevelvlak een effect van rijkdom, wat nog verhoogd wordt door de bronzen topversiering, waarvan het model door den beeldhouwer L. Zijl is vervaardigd.

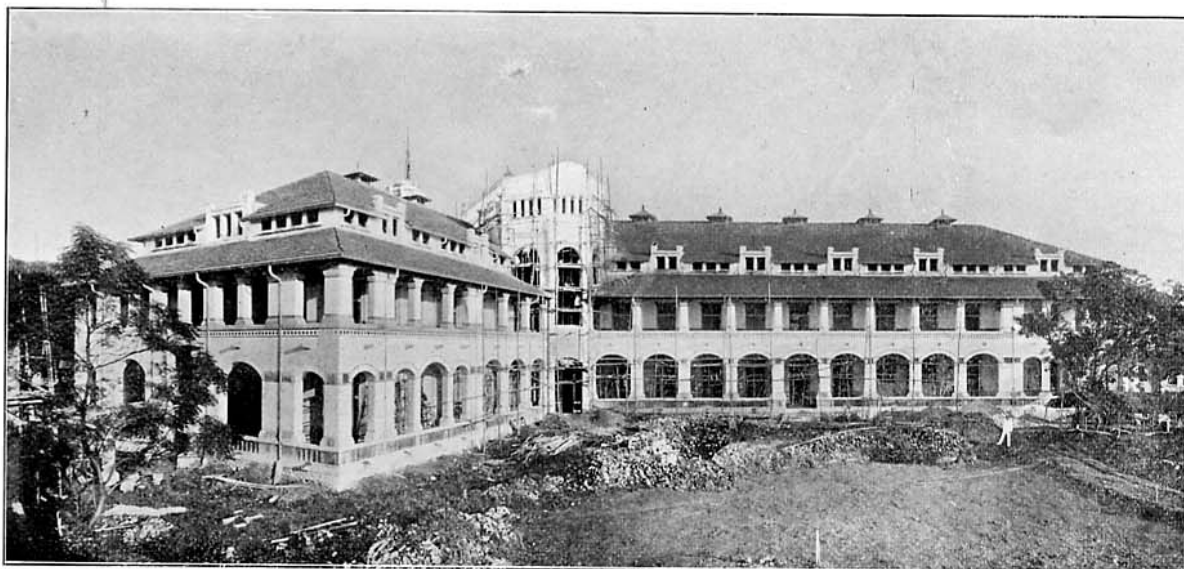
Op het met gazons en boomgroepen getooide voorterrein staan nog bezuiden het hoofdgebouw een conciergewoning bij den tuiningang, (afb. 12), een stal en een remise, terwijl enkele andere nog aanwezige gebouwen afgebroken zullen worden in verband met den voorgenomen te noemen nieuwbouw.

In November van het jaar 1902 vertrok de heer

D. W. Hinse J.Hzn., die als bouwkundige dit in eigen beheer uit te voeren werk zou leiden, met de teekeningen naar Indië om de werkzaamheden met kracht te kunnen aanvatten.

Toen de eerste spade in den grond werd gezet, was reeds uit het voorloopige grondonderzoek en de uitgevoerde proefbelastingen ten volle gebleken dat de grond daar ter plaatse niet gunstig was. De werkelijkheid viel echter nog meer tegen, en niet minder dan gemiddeld 4 M. diep moest worden uitgegraven en daarna met zand aangevuld, daar men blijkbaar te doen had met de in Midden-Java zoo gevreesde kleisoort, welke in den drogen moesson zóó sterk krimpt, dat daarin wijde diepgaande scheuren ontstaan, die zich in den regentijd weder sluiten.

Dit zand, zeer verschillend van het bij ons bekende zware zand, een soort vulkanisch zand

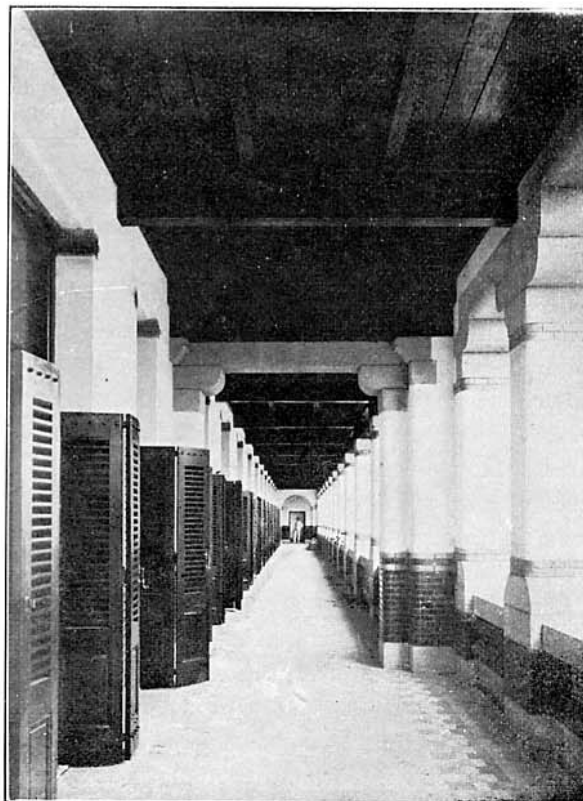
Afb. 7.

Binnenhof van het Hoofdgebouw.

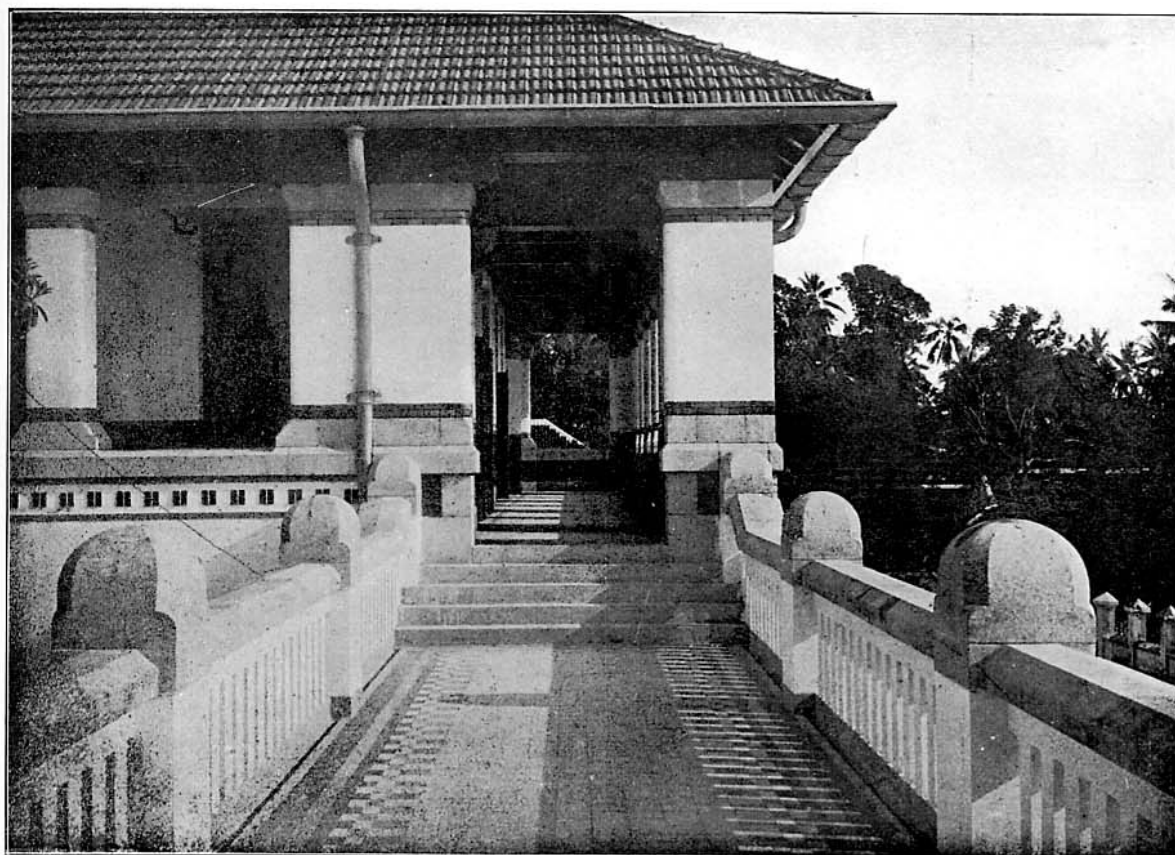
Afb. 8.

Benedengalerij van het Hoofdgebouw.

Afb. 9.

Bovengalerij van het Hoofdgebouw.

Afb. 10.

Open verbindingsgang (verdieping) van het Hoofdgebouw met de toiletgebouwtjes.

zijnde, moest bovendien van buiten worden aangevoerd en eischte groote voorzichtigheid in de behandeling. Het zand werd in lagen van slechts 30 à 40 c.M. gestort, waarbij steeds zorg werd gedragen uit diepgaande putten buiten de aan te plempen uitgraving, het boven opgebrachte water zoo diep mogelijk weg te zuigen. om daardoor zekerheid te verkrijgen dat door het terugvloeiende water het zand voldoende werd samendrukt. Begrijpelijk is het dan ook dat die grondverbetering veel tijd en veel geld heeft gekost.

De zorg en moeite bovendien daaraan besteed zijn echter beloond geworden, want het zware gebouw met de hoog opgaande watertorens heeft geen noemenswaardige zetting vertoond.

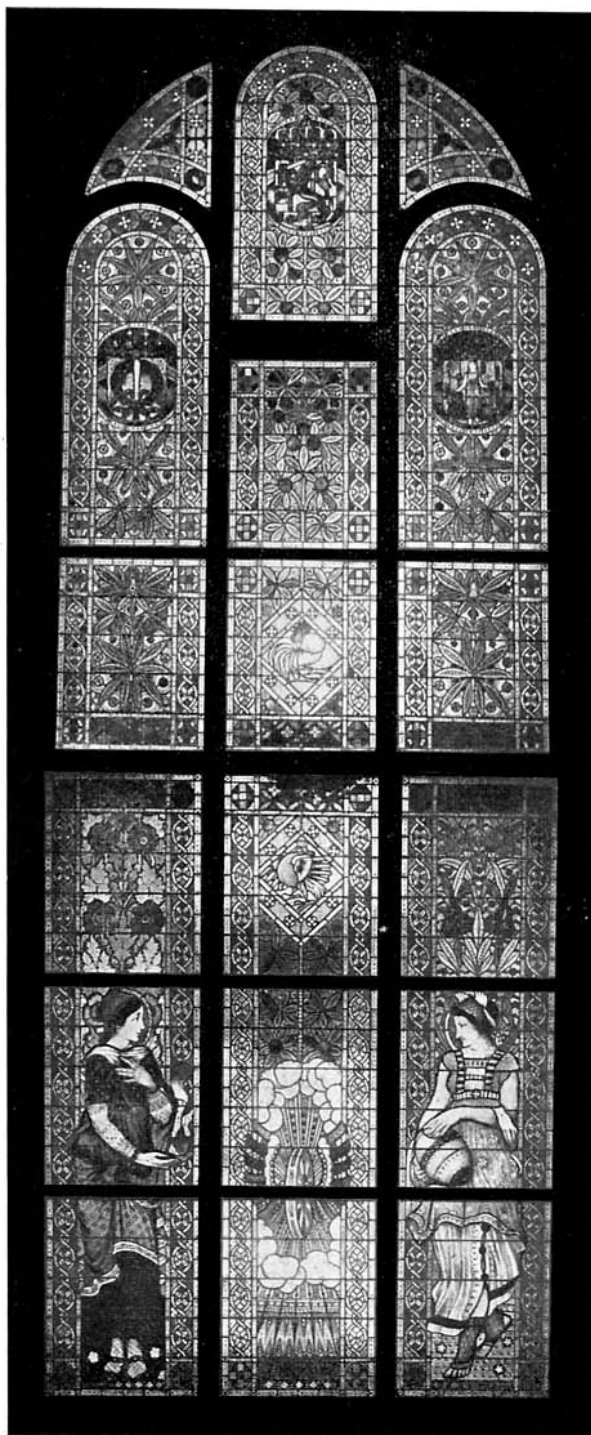
Het eerst werden de conciërgewoning en

het gebouw voor de drukkerij opgericht, waarvan de ondervinding met grond als anderszins het hoofdgebouw ten goede kwam en welke bijgebouwen gedurende het verder verloop van het werk als directiegebouw dienst deden.

Het hoofdgebouw, waarvan op 27 Februari 1904 de grondslag werd gelegd, ter eere waarvan een slamatan werd gegeven, werd zonder plechtigheid op 1 Juli 1907 in gebruik genomen.

De fundeering van het gebouw, aangelegd op 1.20 M. beneden het bouwterrein, bestaat uit een 1 M. hooge zware betonfundeering, waarop de kalisteenmuren rusten van het plint.

De muren van het gebouw zijn opgetrokken van Indische gebakken steenen, terwijl de vloerconstructie bestaat uit trogwelven tusschen ijze-

Afb. 11.

Middenraam van het trappenhuis.

ren balken met eene bedekking van hard gebakken vloertegels.

Zooals in de plattegronden is aangegeven en ook uit de afbeeldingen van de beneden- en bovengalerijen is te zien, zijn de pijlers van het gebouw beschouwd als hoofdsteunpunten van het gebouw en rusten daarop de moerbalken, zoodat de balken zelf in de langsrichting van de vleugels zijn gelegd.

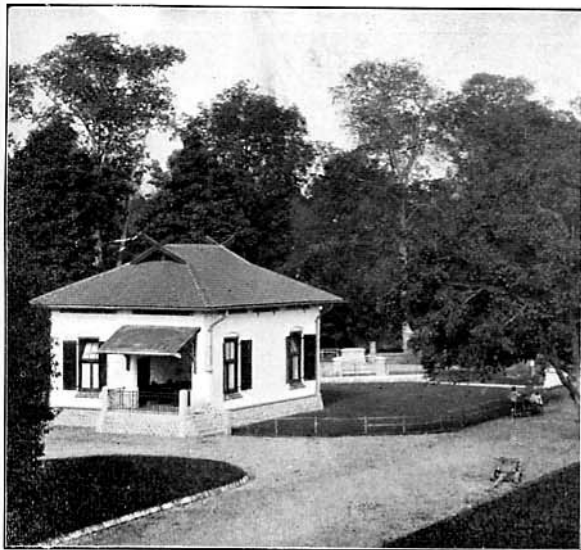
Behalve de gebakken steen van de bouwmuren van het gebouw en de bijgebouwen en het hout voor de timmerwerken, zijn alle materialen voor dit belangrijk werk uit Europa aangevoerd en zal men zich een goed begrip kunnen vormen van de vele beslommingen die daartoe noodig waren, wanneer men bedenkt dat niet enkel de materialen tijdig op het bouwterrein geleverd moesten worden, doch ook rekening gehouden moest worden met het eventueel te loor gaan van een lading daarvan, doch ook met breuk tijdens het transport en de uitlading te Semarang.

Alles werd naar teekeningen en modellen vervaardigd en met groote zorg uitgevoerd en dient nog vermeld dat aan graniet alleen een hoeveelheid van ruim 350 M³. is verwerkt en die levering op zulk eene bevredigende wijze naar teekeningen is uitgevoerd, dat niet een enkel stuk in Indië verhakt is moeten worden.

In het geheel hebben er gedurende een 4-tal jaren per dag gemiddeld 300 inlanders aan gewerkt, zonder hulp van Chineesche werkrachten, zoodat daarmede een gunstige getuigenis is afgelegd van hetgeen met inlandsche werkrachten onder Europeesche leiding gedaan kan worden.

En nu terwijl het gebouw betrekkelijk slechts een gering aantal jaren in gebruik is genomen, is de uitbreiding van den dienst zoo belangrijk gestegen, dat op het nog open gedeelte van het terrein, aan de Oost-zijde, een nieuw gebouw moet worden gesticht.

Dit nieuwe gebouw van rechthoekigen vorm

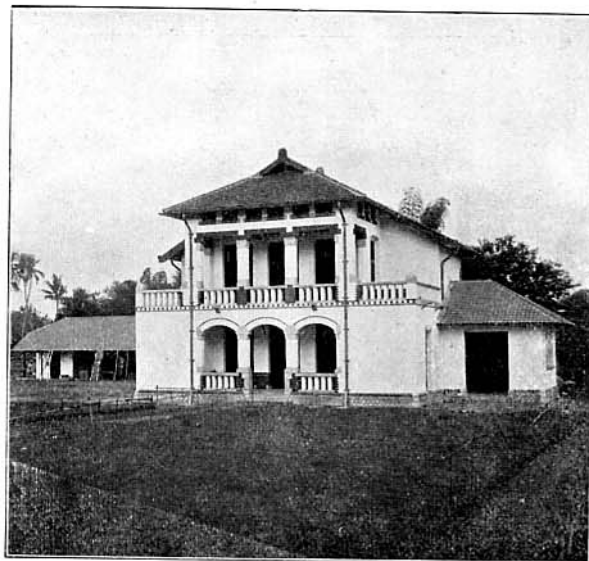

Afb. 12.

Conciërgewoning.

groot ruim 23 M. bij 77 M. lengte, bestaat in hoofdzaak uit een lange middengang waaraan de werklokalen zijn gelegen en is rondom omgeven door galerijen. Hoewel deze nieuwe bijbouw dus wat indeeling betreft niet afwijkt van het reeds bestaande gebouw zal de te volgen constructie eene geheel andere zijn.

Het geheele gebouw toch zal in geraamte en dus wat betreft de steunpunten en vloeren worden opgetrokken in gewapend beton, terwijl de gebakken steen slechts als dunne muren en als vlakvulling zal worden gebezigd.

Afb. 13.

Drukkerij, Machinekamer.

De bedoeling is om voor dat werk zooveel mogelijk materialen in Indië verkrijgbaar toe te passen en hoewel het ontwerp met de bestekken en de detailteekeningen van de gevels etc. op 1 à 20 van de ware grootte door den architect B. J. Ouëndag te Amsterdam, (Prof. J. F. Klinkhamer, Adviseur.) zijn vervaardigd, zal de verdere uitvoering en detaillering geschieden door het eigen personeel in Indië van de Nederlandsch-Indische-Spoorweg Maatschappij.

Prof. J. F. KLINKHAMER, b.i.
B. J. OUËNDAG, Architect.

